

LBRIS

We know
books

Psihologia mediului

Înțelegerea relației dintre oameni
și mediul înconjurător

Bernardo Hernández

Traducere din limba spaniolă
de Mihaela Coman

LITERA
București

Cuprins

Introducere	7
O analiză a relației dintre ființele umane și mediu	13
Definiția psihologiei mediului	13
Un scurt istoric recent	16
Temele centrale ale psihologiei mediului	22
Implementarea socială a problemelor de mediu	26
Pe ce se bazează relația omului cu mediul?	
Convingerile privind mediul înconjurător	35
Antropocentrism vs ecocentrism	38
Interdependența: un mod de a înțelege relația cu natura	44
Natura contribuie la starea noastră de bine:	
capacitatea de refacere	47
Care este capacitatea de refacere pe care o are un anumit loc?	48
Am putea să cuantificăm capacitatea de refacere pe care o are un anumit loc?	55
Putem beneficia de efectul capacității de refacere în orașe?	58

Impactul acțiunii umane asupra mediului înconjurător	63
Schimbările climatice, din perspectiva umană	65
Comportamentul responsabil față de mediu	68
Teoriile care explică un comportament durabil	72
Strategiile de intervenție	78
Pentru a recapitula	88
Psihologia mediului nu este doar despre natură: mediul urban ca obiect de interes	91
Atașamentul față de un anumit loc	92
Mediile din cadrul muncii	98
Mediile educaționale	102
Mediile spitalicești și geriatrice	105
Mediile rezidențiale	110
Epilog	115
Anexa nr. 1	119
Anexa nr. 2	122
Anexa nr. 3	125
Bibliografie	127

Introducere

În 1969, Philip Zimbardo, profesor de psihologie socială la Universitatea Stanford și unul dintre cei mai respectați psihologi din comunitatea științifică, a efectuat cercetări care au avut un impact extraordinar asupra diferitelor domenii ale psihologiei. Unul dintre experimente a constat în lăsarea unei mașini, fără numere de înmatriculare și cu portiera deschisă, în două cartiere cu statut economic diferit: în Bronx, New York, unde ratele sărăciei și violenței erau foarte ridicate la acea vreme, și în bogatul Palo Alto, un oraș mic, liniștit și prosper din Baja California. În ambele locuri, mașinile au fost abandonate în aceleași condiții. În Bronx, anchetatorii au observat că nu a trecut mult timp până când vehiculul a început să fie dezmembrat. Nu trecuse nici măcar a treia zi și deja fusese golit de tot ce avea valoare. În Palo Alto, în schimb, mașina a rămas neatinsă. Cu această ocazie, anchetatorii au observat că, deși mașina nu avea numere de înmatriculare și portierele erau deschise (exact ca în Bronx), nu a fost vandalizată în același mod ca

mașina abandonată în Bronx. Cu toate acestea, Zimbardo a vrut să meargă puțin mai departe cu investigația sa și a decis să provoace daune mai vizibile mașinii, lovind-o cu un ciocan și spărgând un geam. Anchetatorii au observat că în Palo Alto, când mașina a prezentat mai multe semne de neglijență, a suferit aceleași acte de vandalism ca și cea din Bronx.

Pornind de la aceste cercetări, criminologii George Kelling și James Wilson (1982) au dezvoltat „teoria ferestrelor sparte“, care explică faptul că semnele vizibile de degradare în mediul urban încurajează criminalitatea, dezordinea și chiar infracțiunile grave. În anii 1990, primarul orașului New York Rudy Giuliani și comisarul de poliție William Bratton au aplicat această teorie într-un proiect-pilot în metroul newyorkez pentru a reduce rata violenței. Ideea consta în faptul că, prin implementarea unor măsuri precum mutarea oamenilor străzii în adăposturi, controlul actelor minore de comportament necivilizat și infracțional, inclusiv graffiti, consumul de alcool și droguri, neplata metroului și menținerea unui mediu curat și ordonat, se vor reduce alte acte de vandalism mai grave. Rezultatele, în ceea ce privește reducerea infracționalității și creșterea sentimentului de siguranță, au fost atât de bune, încât au decis să implementeze intervenția în tot New York City.

Rezultatele acestei intervenții indică faptul că, în cazul în care există o deteriorare evidentă a locurilor, există o probabilitate mai mare de comportament neglijent sau infracțional care sporește această deteriorare. Vedem acest lucru în mod clar în cazul zidurilor unde apar graffiti, care, dacă nu sunt curățate la scurt timp, se umplu cu alte graffiti. De asemenea, același lucru se întâmplă și în clădirile nelocuite, unde, mai

Întâi, apare o fereastră spartă și, dacă aceasta nu este reparată, clădirea ajunge să aibă mai multe ferestre sparte și mai multe pagube. În mod similar, comportamentul se poate observa și în zonele naturale în care este interzisă aruncarea deșeurilor. În momentul în care cineva abandonează un aparat electrocasnic vechi sau resturi de materiale de construcție, acestea devin deșeuri ilegale.

Mai mult, acest studiu arată că printre numeroșii factori care generează comportamentul uman se numără și caracteristicile mediului fizic (unii ar spune cadrul) în care se desfășoară acest comportament. Astfel de studii evidențiază importanța locului în care are loc comportamentul. În mod evident, apariția anumitor comportamente nu se poate imputa doar trăsăturilor locurilor, dar este incontestabil faptul că aceste caracteristici influențează ceea ce se întâmplă în spațiul respectiv. Cu alte cuvinte, pentru a ne explica comportamentul, este necesar să luăm în considerare modul în care mediul fizic ne influențează și, în același timp, să luăm în considerare și modul în care comportamentul nostru influențează mediul. Domeniul psihologiei care se ocupă cu studiul relației dintre oameni și mediu este psihologia mediului.

Cartea de față propune o analiză a psihologiei mediului din spate spațiul academic, dar cu vocație informativă, astfel încât întreaga societate să cunoască această disciplină atât de puțin familiară publicului larg. Este vorba despre un domeniu

de studiu și de activitate cu o orientare clară către problemele de mediu, care își dorește să contribuie la generarea unor cunoștințe științifice solide despre relația pe care noi, ca ființe umane, o avem cu mediul în care trăim. Totuși, această carte nu are pretenția de a acoperi toate cunoștințele generate de psihologia mediului, nici nu pretinde să prezinte un eșantion exhaustiv al acestora, cu atât mai puțin să fie un manual academic.

Cei care doresc să aprofundeze, mai detaliat, psihologia mediului sau oricare dintre numeroasele subiecte pe care le abordează pot consulta, printre alte cărți excelente scrise de profesori specializați în această disciplină, manualul din 2010 al lui Juan Ignacio Aragonés și María Amérigo, unde vor găsi o expunere exhaustivă a conținutului acestei materii. O dezvoltare detaliată a temelor de către profesorul Sergi Valera este disponibilă pe site-ul www.ub.edu/psicologia_ambiental. De asemenea, o sursă importantă de informații sunt manualele sau ghidurile internaționale care oferă actualizări de specialitate pe o gamă largă de subiecte. Destinate specialiștilor din această disciplină, ele pot fi, de asemenea, de interes pentru publicul larg. Printre acestea se numără manualul *Environmental Psychology: History, Scope, and Methods* (Psihologia mediului: istorie, domeniu de aplicare și metode), compilat de Steg, Van den Berg și Groot, și *Handbook of Environmental Psychology* (Manualul de psihologie a mediului) editat de Bechtel și Churchman.

Scopul acestei cărți este cu totul altul, deoarece nu urmărește să prezinte o imagine de ansamblu a disciplinei, ci mai degrabă să informeze cititorul cu privire la existența unui domeniu

psihologic de cercetare, studiu și profesionalizare care se ocupă de relația dintre oameni și mediul lor ca un întreg global. Prin urmare, a fost realizată o selecție de subiecte pentru a oferi o idee despre modul în care cunoștințele psihologice despre mediu pot contribui la starea de bine a omului și la conservarea resurselor naturale. Pentru a atinge acest obiectiv, primul capitol, „O abordare a relației dintre ființele umane și mediu“, introduce acest domeniu de studiu prin definirea a ceea ce tratează, o scurtă referință istorică și un scurt comentariu asupra temelor centrale ale disciplinei. Capitolul se încheie cu o secțiune ce explică măsura în care preocuparea pentru problemele de mediu se extinde la nivelul întregii societăți.

Următoarele patru capitole prezintă trei teme care abordează relația dintre oameni și natură. Astfel, în capitolul „Pe ce se bazează relația omului cu mediul? Convingerile privind mediul înconjurător“, vom identifica principalele opinii ale oamenilor despre mediu și modul în care acestea influențează felul cum acționează în fața problemelor de mediu. În capitolul „Natura contribuie la starea noastră de bine: capacitatea de refacere“, vom discuta unele dintre beneficiile pe care contactul cu natura le oferă ființelor umane, cunoscute sub numele de „capacitate de refacere“. În capitolul „Impactul acțiunii umane asupra mediului înconjurător“, ne vom concentra pe influența pe care ființele umane o exercită asupra naturii, punând accentul pe schimbările climatice și pe comportamentul durabil. Vom discuta, de asemenea, unele teorii care explică aceste comportamente și vom oferi un rezumat al strategiilor cu care psihologia poate contribui la promovarea comportamentului ecologic, precum și la atenuarea și adaptarea la schimbările climatice.

Ultimul capitol, „Psihologia mediului nu este doar despre natură: mediul urban ca obiect de interes“, ce completează capitolul anterior în care accentul este pus pe mediul natural, dezvoltă câteva domenii de acțiune ale psihologiei mediului în mediul urban. Deoarece psihologia mediului nu ține doar de natură, mediul urban a fost un obiect de interes pentru această disciplină încă de la începuturile sale. În acest capitol vom rezuma un proces central în relația dintre oameni și mediul în care trăiesc: atașamentul față de un anumit loc. Dacă interacțiunea omului cu mediul se află în centrul psihologiei mediului, atașamentul față de loc se află în centrul acestei interacțiuni. Fiind un proces ce ne atașează rapid și aproape automat de locurile cu care interacționăm, este posibil să fie unul dintre mecanismele de bază ale acestei interacțiuni. În restul acestui ultim capitol ne vom ocupa de mediile din cadrul muncii, cele educaționale, spitalicești și geriatrice, precum și de mediile rezidențiale.

O analiză a relației dintre ființele umane și mediu

În acest capitol vom afla ce este psihologia mediului, de unde provine și care sunt problemele pe care le abordează. Pentru a face acest lucru, vom începe cu o definiție teoretică, o scurtă referință istorică și un scurt comentariu asupra temelor centrale ale disciplinei. Capitolul se încheie cu o secțiune ce explică măsura în care preocuparea pentru problemele de mediu se extinde la nivelul întregii societăți.

Definiția psihologiei mediului

Psihologia mediului este o disciplină care studiază procesele psihologice implicate în relația dintre oameni și mediul lor

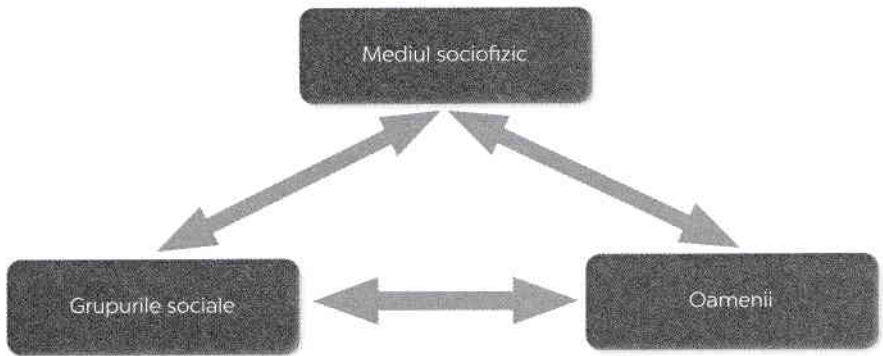
PSIHOLOGIA MEDIULUI
Relații care se stabilesc, la nivel psihologic,
între oameni și mediul lor

Figura 1: Reprezentarea grafică a relațiilor dintre mediul sociofizic și ființele umane, considerate atât din punct de vedere individual, cât și colectiv

fizic, atât natural, cât și construit. Din acest punct de vedere, se referă la modul în care ființele umane, individual și colectiv, influențează mediul fizic și la influența pe care mediul fizic (natural și construit) o exercită asupra ființelor umane. În reprezentarea acestei idei (a se vedea Figura 1), subliniem faptul că, în relația care se stabilește la nivel psihologic între oameni și mediul lor, trebuie să ținem cont de caracteristicile indivizilor, ale grupurilor și colectivităților din care fac parte și cu care relaționează, precum și de caracteristicile mediului în care au loc interacțiunile.

Psihologia mediului este un domeniu din cadrul psihologiei interesat de modul în care comportamentul uman este parțial modulat de mediu și de modul în care mediul este, la rândul său, parțial modelat de comportament. Obiectivul principal al acestei abordări este de a înțelege modul în care

indivizii și mediul se construiesc reciproc. În acest sens, este important de remarcat faptul că ceea ce caracterizează și diferențiază psihologia mediului este tocmai încorporarea elementelor mediului fizic, așa cum a fost evidențiat de cercetarea lui Zimbardo, cunoscută sub numele de „teoria ferestrelor sparte“, discutată în introducere.

Două tradiții importante converg în configurarea a ceea ce am putea considera psihologia contemporană a mediului, așa cum este reprezentată în Tabelul 1. Pe de o parte, cercetările și dezvoltările profesionale din domeniul științelor sociale s-au ocupat de modul în care ființa umană este rezultatul proceselor de interacțiune cu mediul și cu ceilalți, iar pe de altă parte, numeroasele contribuții ale științelor proiectării mediului, înțelese ca științe ce acționează asupra mediului pentru a îmbunătăți calitatea vieții, care au contribuit la modelarea psihologiei mediului. Aceste discipline au evidențiat importanța influenței caracteristicilor fizice ale mediului asupra comportamentului nostru individual și colectiv.

REFERINȚELE DISCIPLINARE GENERALE	
ȘTIINȚELE SOCIALE	ȘTIINȚELE MEDIULUI
Psihologie socială	Arhitectură
Antropologie urbană	Peisagistică
Geografie umană	Planificare urbană
Sociologia mediului	Managementul mediului
	Inginerie

Tabelul 1: Clasificarea fondului disciplinar al psihologiei mediului

Prin urmare, nu este surprinzător că psihologia mediului poate părea că seamănă cu acele personaje, uneori fictive, alteori reale, care ne sunt prezentate cu o dublă personalitate. Pe de o parte, are o tradiție profundă de cercetare și intervenție în mediul construit (locuințe, orașe, cartiere, parcuri etc.) și, pe de altă parte, se ocupă în mod extensiv de procesele psihologice implicate în relația dintre ființele umane și mediul natural. Să analizăm, deși pe scurt, originea acestei diferențieri și să ne întrebăm dacă ea mai are vreun fundament astăzi.

Un scurt istoric recent

Interesul pentru influența mediului asupra proceselor psihologice și a comportamentului uman a fost prezent de mult timp în psihologie, dar abia la jumătatea secolului XX a primit o atenție specială. Înainte ca psihologia mediului să devină un domeniu distinct în cadrul psihologiei, în prima jumătate a secolului trecut se efectuaseră deja numeroase cercetări privind, de exemplu, influența culorilor și formelor obiectelor asupra ființelor umane, supraaglomerarea și suprastimularea senzorială provocată de expunerea excesivă la stimuli, influența condițiilor fizice asupra performanțelor profesionale sau efectele distribuției spațiale a spitalelor de psihiatrie și a căminelor de bătrâni. Acestea și multe alte subiecte sunt exemple clare ale interesului psihologiei pentru aspecte care astăzi ar fi considerate de domeniul psihologiei mediului.

Cu toate acestea, în conformitate cu dubla moștenire menționată mai sus, putem distinge două etape principale în